

KIND ZIJN IN EEN ASIELCENTRUM

Kansen versterken voor
gezinnen na de vlucht

KATJA FOURNIER, KAAT VAN ACKER,
DIRK GELDOLF & ANKE HEYERICK

acco
learn

Eerste uitgave: 2022

Gepubliceerd door

Acco cv, Sluisstraat 10, 3000 Leuven, België

E-mail: uitgeverij@acco.be – Website: www.acco.be

Voor Nederland:

Acco Uitgeverij, Westvlietweg 67 F, 2495 AA Den Haag, Nederland

E-mail: info@uitgeverijacco.nl – Website: www.acco Uitgeverij.nl

Omslagontwerp: www.frisco.be

Zetwerk: Carius Group

© 2022 by Acco (Academische Coöperatieve Vennootschap cv), Leuven (België)

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. De uitgever heeft geprobeerd alle rechthebbenden voor het copyright op te sporen. Mogelijk is dat niet overal gelukt. Wie toch denkt rechten te kunnen doen gelden, kan contact opnemen met de uitgever.

D/2022/0543/92

NUR 130

ISBN 978-94-6379-918-8

EUROPEAN UNION
Asylum, Migration
and Integration Fund

Wetenschappelijk Centrum
Gezinswetenschappen

INHOUD

1. Kinderen en gezinnen in de opvang beter ondersteunen	9
1	10
2	11
3	11
4	12
5	13
6	14
7	16
8	17
2. Naar een kindvisie in cocreatie: methodologie en aanpak	21
1	22
1.1	22
1.2	22
1.3	23
2	25
2.1	25
2.2	26
3. Kindertijd en ouderschap in de opvang	29
1	30
1.1	30
1.2	30
1.3	31
1.4	32
1.5	33
1.6	34
2	34
2.1	34
2.2	35
2.3	37
2.4	38
3	38
3.1	38
3.2	40
3.3	41
4	44

4. Positieve gezinsdynamieken ondersteunen	47
1 Bewustzijn van verschillende referentiekaders	48
1.1 Gezinnen begeleiden: vanuit welk referentiekader?	48
1.2 (H)erkennen van de collectieve opvang als aparte opvoedingscontext	49
2 Welke rol hebben opvangmedewerkers bij gezinsondersteuning?	51
2.1 De nood aan gezinsondersteuning	51
2.2 Vormen van gezinsondersteuning	54
2.3 Relatie tussen ouder en kind ondersteunen	55
2.4 Positieve groepsdynamieken tussen kinderen ondersteunen	57
3 In gesprek gaan over ouderschap en gezinsdynamieken	59
3.1 Een transgeneratieel, transcultureel en transnationaal perspectief	59
3.2 Inspirerende gespreksmethodieken	61
4 Ouders en gezinnen gericht en actief ondersteunen	65
5. De (on)veiligheid van opvangcentra voor kinderen en gezinnen	69
1 Een centraal thema bij kinderen, ouders en medewerkers	69
2 Hoe ervaren kinderen en gezinnen (on)veiligheid?	70
2.1 Een continuüm van geweld	70
2.2 Een brede kijk op (on)veiligheid	72
3 Wat bepaalt (on)veiligheid in de collectieve opvang?	73
3.1 Onveilige infrastructuur	73
3.2 Relatieve (on)veiligheid	76
3.3 De vele gezichten van geweld in de collectieve opvang	79
3.4 Factoren die voor geborgenheid, verbinding en vertrouwen zorgen	85
4 Meer inzetten op veiligheid	87
6. Samen werk maken van veilige opvangcentra	91
1 Voorkomen van onveiligheid en geweld	92
1.1 Een positief leefklimaat en kwaliteitsvolle begeleiding	92
1.2 Oog hebben voor drempels om onveiligheid te melden	93
1.3 Participatie als preventie	97
1.4 Risicoanalyses maken onveiligheid zichtbaar	99
2 Reageren op geweld	100
2.1 Signalen herkennen	100
2.2 Reageren bij en na geweld	103
2.3 Het opvolgen van gevoelige situaties als team	109
2.4 Bijzondere aandacht voor seksueel geweld	111
2.5 Gericht doorverwijzen wanneer noodzakelijk	112
3 Het taboe rond geweld doorbreken	114

7. Werken aan het psychosociaal welzijn van gezinnen	117
1 Het traumamodel	118
1.1 Wat is het traumamodel?	118
1.2 Een kritische evaluatie van het traumamodel	119
2 Een psychosociale benadering van welzijn	121
3 Een psychosociale benadering in de praktijk van de opvang	123
3.1 De voorwaarden voor een gesprek over geestelijke gezondheid	123
3.2 Directe en indirecte hulpvragen herkennen	125
3.3 Effectief doorverwijzen, of net niet?	127
3.4 Inzetten op psychosociaal welzijn	129
4 Kinderen en ouders psychosociaal ondersteunen	131
8. Schakelen en verbinden naar onderwijs en vrije tijd	135
1 Opvangmedewerkers als schakelfiguren	135
2 Onderwijs voor alle kinderen ondersteunen	135
2.1 'School is cool'	136
2.2 Samenwerkingen met scholen	137
2.3 Samen zoeken naar aangepast onderwijs	139
2.4 Kinderen ondersteunen bij hun schoolwerk	140
2.5 Schakelen en verbinden is ook ouders betrekken	141
2.6 Kinderen met specifieke leernoden	143
2.7 Transfers tussen centra vermijden	144
3 Schakelen naar spel, sport en vrije tijd	144
3.1 Vrije tijd in het centrum	145
3.2 Kindvriendelijke ruimtes in het centrum	146
3.3 Schakelen naar en verbinden met het lokale vrijetijdsaanbod	148
4 Niet altijd bevoegd, wel mee verantwoordelijk	149
9. Kind- en gezinsvriendelijk werken als opvangmedewerker	153
1 Werken in een opvangsector onder constante druk	154
1.1 Een genormaliseerde crisismodus	154
1.2 Opvangcrisissen werken door in alle opvangcentra	155
1.3 Tijdelijkheid als hypotheek	156
1.4 Worstelen met maatschappelijke ambiguïteit	157
1.5 Worstelen met institutionele ambiguïteit	158
2 Werken in een opvangcentrum	159
2.1 Personeelsbeleid in crisismodus?	159
2.2 Personeelsverloop versus duurzame relaties	160
2.3 Breed samenwerken in teamverband	160
2.4 Maatwerk versus flexibiliteit?	161
3 Bewoners en medewerkers delen (on)macht en nood aan erkenning	164

4	De nood aan steun en zelfzorg	166
4.1	De nood aan ondersteuning	166
4.2	Het belang van zelfzorg	167
5	Duurzaam inzetten op opvangmedewerkers	169
10. The ways forward... Aanbevelingen voor het beleid		173
1	Een gedeelde verantwoordelijkheid	174
2	Kindvriendelijke opvangcentra	174
3	Kinderen ondersteunen vraagt om gezinnen te ondersteunen	175
4	Infrastructuur op maat van kinderen en gezinnen	176
5	Maak van veiligheid een beleidsprioriteit	177
5.1	Een plan voor de veiligheid van kinderen en gezinnen	178
5.2	Personeelsbeleid met oog voor veiligheid	178
5.3	Interne processen en externe samenwerking	179
5.4	Omgaan met situaties van geweld en risicobeheer	180
5.5	Menselijke, beschermende en faciliterende omstandigheden	180
5.6	Monitoring van de toepassing van het veiligheidsplan	181
6	Schakelen en verbinden: organiseer een sterk netwerk rond opvangcentra	182
6.1	Nood aan geestelijke gezondheidszorg invullen	182
6.2	Sterker schakelen naar onderwijs	183
7	Hoe kindvriendelijk is het asiel- en opvangbeleid?	184
8	Zet het belang van kinderen centraal	185
Referenties		187

1. KINDEREN EN GEZINNEN IN DE OPVANG BETER ONDERSTEUNEN

Een Afghaans meisje van elf woont in een klein asielcentrum samen met haar mama en kleine broer. Over haar papa weet ze niks. Ze houdt van haaien, omschrijft zichzelf als een gamer en wil dokter worden. Ze vindt het slecht geregeld dat gezinnen het centrum moeten delen met alleenstaanden. Als ze kon toveren, zou ze corona, de assistenten en het hele centrum wegtoveren en alle gezinnen een huis geven.

Een Iraanse papa woont al tien maanden met zijn dochtertje in een groot asielcentrum. Net nu hij er zich thuis begint te voelen, zal het centrum sluiten. In Iran werd hij gevangengenomen na de geboorte van zijn dochter. Toen hij vrijkwam, was zijn vrouw hertrouwd en werd de zorg voor zijn dochter aan hem overgedragen. Zijn dochter is zijn alles. Hun kleine rituelen zoals een glaasje melk en koekjes voor het slapengaan brengen vreugde en verbinding. Hij is bang voor waar ze nu naartoe moeten.

Een alleenstaande mama woont met haar drie jonge kinderen in een asielcentrum. Ze zijn bijna drie jaar in België. De oudste dochter werd in een vorig centrum seksueel misbruikt. De mama voelt zich schuldig omdat ze dacht dat het centrum een veilige plaats was. Sinds het misbruik stelt de dochter zich vijandig op naar jongens, ook naar haar broer. Begeleiders zetten in op het herstel van verbinding binnen het gezin.

Het zijn drie kleine stukjes uit de levensverhalen van de vele kinderen en ouders die we de voorbije jaren ontmoet hebben in Belgische asielcentra. Over hun leven en overleven in de collectieve asielopvang gaat dit boek. Vier vragen stuurden alle gesprekken in dit onderzoek:

1. Hoe kunnen we kinderen in de asielopvang meer kansen geven?
2. Hoe kunnen we hun gezinnen daarvoor beter ondersteunen?
3. Hoe kunnen we medewerkers in het opvangnetwerk beter ondersteunen in hun dagelijkse werk met deze bewoners?
4. En om dat te kunnen doen: hoe kunnen we het opvangnetwerk en het asielbeleid kind- en gezinsvriendelijker maken?

Deze vragen staan ook centraal in dit boek, dat inzichten bundelt uit meer dan twee jaar intens veldonderzoek. In negen opvangcentra in Vlaanderen en Wallonië, van Fedasil, Rode Kruis, Croix Rouge en Caritas interviewden we zo'n honderdvijftig kinderen en gezinnen, medewerkers en experts. We bespraken de onderzoeksresultaten uitgebreid met medewerkers van alle opvangpartners in een lerend netwerk. Samen met hen ontwikkelden we een gedragen visie op de kind- en gezinsvriendelijkheid van opvangcentra. Samen met hen vertaalden we het materiaal naar drie vormingsmodules. In ruim veertig vormingssessies tot nu toe kregen we daar opnieuw feedback op en deelden medewerkers hun casussen en praktijken. Dit intense proces van veldwerk, cocreatie en uitwisseling was mogelijk in het kader van het project 'Kansen voor begeleide kinderen in de asielopvang versterken', gefinancierd vanuit het Fonds voor Asiel, Migratie en Integratie (AMIF), op vraag van Fedasil.

1 WAAROM IS AANDACHT VOOR KINDEREN EN GEZINNEN IN DE ASIELOPVANG BELANGRIJK?

Kinderen en gezinnen zijn een onderschatte groep in de asielopvang. Begin 2022 maakten meer dan vier op de tien bewoners in het opvangnetwerk deel uit van een familie (41%). Bijna één op de tien waren niet-begeleide minderjarigen (9%). Begeleide en niet-begeleide kinderen vormen bijna een derde van alle bewoners (30%). In absolute cijfers uitgedrukt verblijven er begin 2022 meer dan 8.000 kinderen in België in collectieve opvangcentra, met (een deel van) hun gezin of als niet-begeleide minderjarigen.

Binnen de asielopvang vindt men een grote diversiteit aan gezinnen. Ze komen uit verschillende landen van herkomst of uit verschillende etnisch-culturele gemeenschappen en ze hebben andere vluchtverhalen. Hun gezinssamenstelling, het aantal kinderen en hun leeftijd verschilt. De (over)grote meerderheid van de gezinnen hebben een of twee kinderen; grote gezinnen vormen een minderheid. Eenoudergezinnen komen vaak voor, vooral alleenstaande moeders zijn sterk vertegenwoordigd. Ongeveer de helft van alle begeleide kinderen in de opvang zijn tussen twee en twaalf jaar oud. Baby's en tieners vormen elk ongeveer een kwart van de begeleide kinderen in de collectieve opvang. Sommige ouders en kinderen hebben specifieke noden als gevolg van ziekte of een beperking.

De collectieve asielopvang in België bestaat anno 2022 uit meer dan tachtig opvangcentra uitgebaut door Fedasil, Caritas, Rode Kruis, Croix Rouge en enkele kleinere partners. De centra zijn zeer divers qua infrastructuur. Er zijn tot nog toe

1. KINDEREN EN GEZINNEN IN DE OPVANG BETER ONDERSTEUNEN

geen asielcentra voor deze functie ontworpen. De bestaande centra verschillen sterk naar de oorspronkelijke functie van het gebouw (oude legerkazernes, hospitalen, vakantiecentra...), de staat van het gebouw, de ligging, de omgeving en de structurering van de privé- en gemeenschappelijke ruimtes. De infrastructuur van vele opvangcentra vormt een allesbehalve kind- of gezinsvriendelijke omgeving.

In de winter van 2021-2022 speelde zich opnieuw een opvangcrisis af, met een overbelasting van het opvangnetwerk. Bij iedere opvangcrisis zoekt men opnieuw onder tijdsdruk naar bijkomende opvangplaatsen. Nieuwe opvangplaatsen vinden is dan de prioriteit, ook al zijn het gebouwen of plaatsen die allesbehalve maximale ontwikkelingskansen bieden voor hun bewoners, laat staan voor kinderen en gezinnen.

2 DE NOOD AAN EEN VISIE

Ondertussen werken enkele duizenden opvangmedewerkers dagelijks met deze kinderen en gezinnen, binnen alle beperkingen van de bestaande opvanginfrastructuur. Er zijn vele initiatieven om kinderen of gezinnen te ondersteunen, met sterke verschillen tussen centra. Maar een uitgewerkte en breed gedragen visie op kinderen en gezinnen in de centra ontbrak tot nu toe. Die vaststelling lag aan de basis van dit project 'Kansen voor begeleide kinderen in de asielopvang versterken'. Twee doelstellingen stonden voorop. Ten eerste wilden we met het project een gedragen beleidsvisie ontwikkelen voor het begeleiden en beschermen van (begeleide) kinderen in het opvangnetwerk. Ten tweede wilden we met de ontwikkeling van een tweetalig vormings- en informatieaanbod voor medewerkers van alle opvangcentra de realisatie van deze visie op kinderen en gezinnen in de opvang ondersteunen.

Om dat vanuit de praktijk te ontwikkelen, brachten we via onderzoek de bestaande visie en de praktijken in het begeleiden en beschermen van kinderen in opvangcentra in kaart, samen met de ondersteuningsnoden van opvangmedewerkers in hun praktijk.

3 WAT IS GOEDE OPVANG VOOR KINDEREN EN GEZINNEN?

Om die visie en dit boek te onderbouwen, zijn we dus vertrokken vanuit de ervaringen van alle betrokkenen. Daarom interviewden we kinderen en jongeren in de opvang, net als hun ouders. Daarom ook gingen we in gesprek met medewerkers

op alle niveaus van het opvangnetwerk. Hun praktijkervaringen confronteerden we met onderzoek in binnen- en vooral buitenland: waar vinden we inspiratie en onderzoeksresultaten die het opvangbeleid kind- en gezinsvriendelijker kunnen maken?

Zo groeide het beeld van wat kind- en gezinsvriendelijke asielcentra zouden moeten zijn: plaatsen waar kinderen zich veilig voelen, in hun gezin en in de opvang, én waar hun kansen tot ontplooiing en ontwikkeling maximaal zijn. Opvangstructuren moeten niet alleen plaatsen zijn waar kinderen en gezinnen zich veilig voelen, maar ook plaatsen waar hun veerkracht maximaal wordt erkend en bevorderd. In dit boek onderzoeken we wat dat concreet betekent, wat ervoor nodig is en welke stappen we kunnen zetten om daartoe te komen.

4 EEN VISIE MET VIER STERKE FUNDAMENTEN

De visie, die we samen met de opvangpartners ontwikkelden, steunt op vier sterke fundamenten (Fournier *et al.*, 2021). Samen vormen ze een kader om het beleid en de dagelijkse praktijk in de asielopvang te evalueren en te sturen. Er bestaat in binnen- en buitenland ontzettend veel materiaal over de noden en rechten van kinderen, dat ook van toepassing is – of zou moeten zijn – op kinderen op de vlucht in België. De visie – die de rode draad vormt doorheen dit boek – bouwt daarop verder.

Het eerste fundament is helder: het belang van het kind staat steeds centraal. Kinderen en jongeren in asielopvang zijn en blijven eerst en vooral kinderen. Om hun toekomstkansen te optimaliseren, is het belangrijk om hen in de eerste plaats als kinderen te benaderen, eerder dan als verzoekers om internationale bescherming. Dat bouwt verder op internationale standaarden, die opgebouwd zijn rond het principe van ‘the best interest of the child’. Of zoals artikel 22bis van de Belgische grondwet luidt: “Het belang van het kind is de eerste overweging bij elke beslissing die het kind aangaat.”

Het tweede fundament houdt in dat elk kind in de opvang erkend wordt als drager van fundamentele, onvervreembare rechten. Het Internationale Verdrag inzake de Rechten van het Kind kreeg in 1992 ook in België kracht van wet. Het biedt niet alleen een wettelijk kader, maar vormt bovenal een bruikbaar referentiekader om beleid en praktijk aan te sturen.

We vertrekken daarbij vanuit de zogenaamde 4 P’s van het Kinderrechtenverdrag. Kinderen hebben ‘provisierechten’ of recht op voorzieningen zoals onderwijs, vrije

1. KINDEREN EN GEZINNEN IN DE OPVANG BETER ONDERSTEUNEN

tijd of zorg. Die geven kinderen de mogelijkheid om zich te ontwikkelen. Kinderen hebben ook 'protectierechten' of recht op bescherming tegen gevaren en risico's, zoals het recht op bescherming tegen mishandeling, uitbuiting en geweld. Opvangmedewerkers moeten niet enkel zelf dit recht op bescherming garanderen, maar ze moeten ook als beschermingsfiguur fungeren wanneer andere personen of praktijken een gevaar vormen.

Kinderen hebben verder ook 'participatierechten'. Die kennen kinderen *agency* toe door naar hen te luisteren, hen te informeren en hen te betrekken bij de beslissingen die hen aangaan, afhankelijk van hun leeftijd en maturiteit. Kinderen hebben ten slotte ook 'preventierechten'. Iedereen die voor en met kinderen werkt heeft de plicht om doelbewust te anticiperen op risicofactoren voor het welbevinden, het welzijn, de gezondheid en de veiligheid van kinderen. Deze rechten vragen van opvangmedewerkers dat ze inzetten op preventie en indien nodig, doorverwijzen naar competente organisaties om te voorkomen dat risico's voor kinderen daadwerkelijk een gevaar worden.

Het welzijn en welbevinden van kinderen in asielopvang hangt nauw samen met dat van hun gezin. Dat is het derde fundament. Het is niet mogelijk om een visie op kindvriendelijke opvang uit te werken zonder aandacht te geven aan de noden, rechten en verantwoordelijkheden van ouders en gezinnen in de opvang. Gezinnen moeten worden erkend en ondersteund in hun rol als primaire zelfstandige zorgsystemen.

Een laatste fundament is dat we kiezen om kinderen en gezinnen in asielopvang te (h)erkennen als veerkrachtige actoren. Het vergroten van de kansen van kinderen en gezinnen in de opvang vertrekt vanuit een krachtgerichte benadering, ook al is de rugzak van velen stevig gevuld met wat ze voor, tijdens en zelfs na de vlucht meemaakten.

LEESTIPS

De volledige visietekst *Begeleide kinderen en gezinnen in asielopvang* kan je nalezen op https://www.kcgezinswetenschappen.be/sites/default/files/publicaties/visietekst_def.pdf

5 WAT MAG JE VERWACHTEN VAN DIT BOEK?

Met het onderzoek en dit boek willen we inzicht geven in het leven en de noden van kinderen en gezinnen in collectieve asielopvang, en in de praktijken om

daarmee om te gaan. Wat voorligt is geen evaluatieonderzoek van de negen asielcentra waar we veldwerk deden. De casestudy's en interviews dienden om de leefwereld van gezinnen en de gangbare praktijken te beschrijven.

In dit boek en in de vormingen gebruiken we slechts een heel kleine selectie van citaten uit de honderdvijftig diepte-interviews met kinderen, gezinnen en medewerkers. Achter ieder citaat schuilen soortgelijke verhalen. Alle interviews werden volledig uitgetypt, gecodeerd en wetenschappelijk geanalyseerd, volgens de geëigende methodes van kwalitatief onderzoek (zie hoofdstuk 2). De resultaten zijn niet kwantificeerbaar, maar geven wel een getrouw beeld van het leven voor kinderen en gezinnen in Belgische opvangcentra: gegrond, herkenbaar en doorleefd. Met dit boek geven we zo ook een stem aan de kinderen, gezinnen en medewerkers.

Het boek biedt geen kant-en-klare aanpak of methodologie; verwacht geen afvinklijstje met tien tips die alles oplossen. Daarvoor is de realiteit te complex en verschilt de werkelijkheid te veel tussen opvangcentra en plaatsen. Het boek wil wel inzichten bieden en concrete voorbeelden van wat werkt, in de onderzochte centra, of op basis van onderzoek in binnen- en buitenland. Het wil bijdragen aan een kind- en gezinsgerichte grondhouding, en inspiratie bieden voor het groeiproces dat het hele opvangnetwerk moet doorlopen om daartoe te komen.

6 WAT VIND JE IN DIT BOEK? EEN LEESWIJZER

In het boek combineren we twee sporen: we willen inzicht geven én aanzetten tot actie. Om inzicht te geven in de leefwereld en de beleving van kinderen en gezinnen in de opvang verwerken we een selectie van de bevindingen uit de interviews met kinderen, gezinnen en medewerkers in thematische hoofdstukken. In lijn met de vormingen gaat de aandacht daarbij in de eerste plaats naar gezinsdynamieken en veiligheid. Voor beide thema's werken we in twee stappen. Eerst schetsen we de beleving van kinderen, gezinnen en medewerkers op basis van de interviews. Vervolgens vertalen we die naar een meer methodisch hoofdstuk met aandachtspunten, methodieken en handvatten die we ontwikkelden of gebruiken in de vormingen.

Na een korte schets van onze aanpak en methodologie (hoofdstuk 2) geven we op basis van de interviews een beeld van **kindertijd en ouderschap in de opvang** (hoofdstuk 3). Hoe beleven kinderen het leven in collectieve asielopvang? Hoe wordt ouderschap uitgedaagd? Hoe verschuiven gezinsrollen?

1. KINDEREN EN GEZINNEN IN DE OPVANG BETER ONDERSTEUNEN

Vervolgens reiken we in hoofdstuk 4 methodieken en handvatten aan om ouderschap en **gezinsdynamieken beter te ondersteunen**. Met gezinnen in gesprek gaan, vereist zowel inzicht in het eigen referentiekader als in het levenskader van de kinderen en gezinnen. We analyseren de rol van opvangmedewerkers in de gezinsondersteuning en de spanningsvelden tussen gezinnen en opvangmedewerkers daarrond. We schetsen verschillende vormen van gezinsondersteuning en breken een lans voor een transgenerationeel, transnationaal en transcultureel perspectief om de relaties tussen ouders en kinderen sterker te ondersteunen, met oog voor het belang van hechting.

Veiligheid en ervaringen met onveiligheid zijn – nog meer dan verwacht – cruciaal in het leven in de asielopvang. **Hoe beleven kinderen en gezinnen (on)veiligheid in de opvang?** In hoofdstuk 5 analyseren we de interviews met kinderen, gezinnen en medewerkers. Hun ervaringen maken duidelijk waarom werk maken van veiligheid prioriteit moet krijgen. Stappen om **de opvang veiliger te maken** volgen in hoofdstuk 6, met aandacht voor preventie om onveiligheid en geweld te voorkomen. Dat vereist zowel een positief leefklimaat en kwaliteitsvolle begeleiding, als infrastructurele voorwaarden. Vervolgens verkennen we hoe medewerkers kunnen reageren op geweld, met bijzondere aandacht voor kinderen. Beide hoofdstukken maken duidelijk waarom we het taboe van onveiligheid en geweld in de asielopvang moeten doorbreken.

Het leven van kinderen en gezinnen speelt zich niet alleen binnen de muren van het opvangcentrum af. Opvangmedewerkers zijn niet bevoegd voor het leven buiten de opvangcentra, maar wel mee verantwoordelijk. Ze hebben een belangrijke rol als schakelaars en verbinders: ze brengen bewoners in contact met diensten, organisaties en activiteiten in de (lokale) samenleving. Die verbindings- en schakelfunctie staat centraal in de twee volgende hoofdstukken. In hoofdstuk 7 bekijken we wat dat betekent voor het werken aan **geestelijk en psychosociaal welzijn**. Hoe kan men de brug leggen naar gepaste geestelijke gezondheidszorg? Daarbij pleiten we voor een betere ondersteuning in het omgaan met trauma en geestelijke gezondheid, maar vooral ook voor een breder perspectief op psychosociaal welzijn.

Hoe opvangmedewerkers kunnen **verbinden naar onderwijs en vrije tijd** is de vraag in hoofdstuk 8. Kinderen en gezinnen verhalen over het belang van onderwijs, maar zijn vaak nog niet vertrouwd met het schoolsysteem. Omgekeerd zijn scholen niet altijd vertrouwd met kinderen op de vlucht, zeker niet in de omgeving van pas opgestarte asielcentra. Hoe ouders betrekken bij de school? Wat met specifieke leernoden? Hoe kinderen ondersteunen bij hun beginnende schoolloopbaan in ons land? Bij vrije tijd bekijken we wat kan (of zou moeten kunnen) in het opvangcentrum, maar ook hoe kinderen aansluiting kunnen vinden bij het reguliere jeugd-, sport-, cultuur- of vrijetijdsaanbod in de lokale gemeenschap.

Maar wat zijn **de mogelijkheden en moeilijkheden van opvangmedewerkers** om kind- en gezinsvriendelijk te werken (hoofdstuk 9)? De interviews met opvangmedewerkers weerspiegelen tegelijk engagement en frustratie. Zij werken dagelijks in spanningsvelden, tussen willen en kunnen, tussen moeten en mogen, tussen werken binnen strakke kaders en de nood aan maatwerk en flexibiliteit. We staan stil bij de impact van werken in een ‘genormaliseerde crisismodus’. We brengen in beeld wat het betekent te werken in en te worstelen met institutionele en maatschappelijke ambiguïteit, die zich ook in het personeelsbeleid en de infrastructuurele keuze weerspiegelt. Bewoners en medewerkers delen daarbij gevoelens van (on)macht en nood aan erkenning. Oog hebben voor die context is ook cruciaal om werk te kunnen maken van een meer kind- en gezinsvriendelijke opvang.

Dat vereist ook institutionele en beleidskeuzes. In het afsluitende hoofdstuk staan we stil bij manieren om stappen vooruit te zetten en de visie op meer kansen voor kinderen en gezinnen in de opvang stap voor stap vorm te geven. Aanbevelingen voor het politieke beleid en voor het dagelijkse beleid in het opvangnetwerk schetsen mogelijkheden en voorwaarden om dat te doen.

Doorheen het boek nodigen we lezers uit om met het onderzoeksmateriaal verder aan de slag te gaan. Dat doen we in gekleurde kaders. De oranje kaders bieden achtergrondinformatie en inhoudelijke verdieping bij een thema. De blauwe kaders nodigen opvangmedewerkers uit om individueel of in teamverband een aantal vragen te beantwoorden of een oefening te maken. De groene kaders ten slotte geven meer methodologische voorbeelden en suggesties. Het boek kan daarom op twee manieren gelezen worden: als een denk-boek en als een doe-boek, waarbij we hopen dat lezers beide combineren.

7 **ENVOI**

We dragen dit boek in de eerste plaats op aan alle kinderen en gezinnen die we mochten interviewen, en die hun levens, ervaringen en die van vele andere bewoners met ons deelden. Velen deden dat met de hoop dat hun verhaal tot verandering zou kunnen bijdragen. We zijn ontzettend dankbaar voor hun tijd en de bereidheid om deze ontroerende en soms ook heftige verhalen met ons te delen.

We dragen het boek ook op aan de duizenden medewerkers en vrijwilligers die iedere dag opnieuw proberen om in een moeilijke context van vaak gebrekkige infrastructuur, beperkte middelen, langdurige procedures en een ‘genormaliseerde crisismodus’ toch een tijdelijk thuis te maken voor de bewoners.